

УДК 346.7:669

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

LEGAL PROVIDING SUPPORT OF UKRAINIAN STEEL INDUSTRY

Козолуп М.С.,
студент V курсу

Національного університету «Одеська юридична академія»

Визначена необхідність застосування державної підтримки до національного металургійного виробника. Аналізуються правове регулювання актуальних на даний час заходів державної підтримки гірничо-металургійного комплексу України. Пропонуються зміни до нормативно-правових актів для реалізації найбільш ефективних заходів.

Ключові слова: державна підтримка, металургійна галузь, металургійні підприємства, державне регулювання економіки.

Определена необходимость применения государственной поддержки национальному металлургическому производителю. Анализируются правовое регулирование актуальных в настоящее время мер государственной поддержки горно-металлургического комплекса Украины. Предлагаются изменения в нормативно-правовых актов для реализации наиболее эффективных мероприятий.

Ключевые слова: государственная поддержка, металлургическая отрасль, металлургические предприятия, государственное регулирование экономики.

Identified the need for government support to the national steel producer. Analyzes of current legal regulations currently measures of state support for the mining and metallurgical complex of Ukraine. Proposed amendments to legal acts to implement the most effective measures.

Key words: government support, the steel industry, metallurgical plants, government regulation of the economy.

Актуальність теми. Металургійний комплекс є базовою галуззю економіки, що забезпечує понад 25% промислового виробництва, 34% загального експорту товарів [1]. Станом на 2012 р., по даним міжнародної організації «World Steel Association», Україна посідає 10 місце серед країн-виробників металургійної продукції у світі [2]. Підприємства металургійної галузі є одними з найбільших платників податків у нашій державі. Тому їх ефективна діяльність є запорукою стабільності самої держави.

Але, на жаль, зараз становище національних металургійних підприємств на сучасному ринку дуже нестабільне. Об'єми виробленої продукції ще не вийшли на докризовий рівень, зношеність основних фондів, відсталість технологічних механізмів виробництва, відсутність національного комплексного правового регулювання організації та діяльності металургійних підприємств – це не дає змоги українським виробникам металопродукції виступити сильними гравцями на світовому ринку металу.

Металургійні підприємства не мають можливості самостійно вирішити вищевикладені проблеми, оскільки модернізація технологічних процесів є дуже витратним процесом. Тому, на сьогоднішній день, дуже важливою є активна роль держави у підйомі металургійної галузі на новий рівень, що може бути досягнуто належним правовим забезпеченням державної підтримки металургійної галузі України.

Аналіз останніх досліджень. В сфері економіки проблемами металургійної галузі та діяльності металургійних підприємств займалися такі вчені як О. М. Азарян, Є. С. Жданко, Д. Є. Козенков, О. В. Собкевич, І. В. Ялдин та ін. У сфері господарювання приділяли увагу лише окремим аспектам діяльності металургійних підприємств такі вчені як О. І. Амоша, К. В. Денисов, П. С. Лютіков, О. О. Молдаван. Нажаль, комплексного господарсько-правового дослідження державної підтримки металургійних підприємств не проводилося.

Метою статті є виділення основних заходів державної підтримки підприємств металургійної галузі України, встановлення правового забезпечення цих заходів та можливих результатів їх використання.

Виклад основного тексту. Вплив держави на ринкові відносини є досить істотним. Світовий досвід показує, що на саморегульований механізм ринку не потрібно покладатись, оскільки він не гарантує довгострокової економічної стабільності.

Тому роль держави полягає у встановленні державного регулювання економічних відносин. Фактично, вона повинна встановити такі правила, які будуть виконуватися як суб'єктами господарювання, так і самими органами державної влади та місцевого самоврядування у процесі здійснення ними господарської діяльності.

У цілому, можна погодитись з думкою В.В. Лаптева, який зазначає, що під державним регулюванням економіки слід розуміти сукупність заходів економічного, правового та організаційного впливу на економіку, у тому числі шляхом державної підтримки і захисту суб'єктів підприємницької діяльності, а

також державного контролю за дотриманням вимог законодавства суб'єктами такої діяльності [3, с. 343].

Але враховуючи положення Господарського кодексу України, можна зазначити, що державне регулювання здійснюється також і до суб'єктів непідприємницької діяльності. Тому точніше було б вказати саме суб'єктів господарської діяльності (комерційних та некомерційних).

З цього визначення випливає те, що однією зі складових державного регулювання економіки є саме державна підтримка суб'єктів господарювання.

Існує багато підходів до визначення поняття державної підтримки суб'єктів господарювання. Найбільш доцільним є розуміння державної підтримки як сукупності державних заходів, оскільки саме держава має виключне повноваження встановлювати обов'язкові для виконання правила поведінки для усіх суб'єктів відносин.

Тому слід погодитись з думкою І. Г. Федосеєнка, який розуміє під *державною підтримкою економіки* складову державного регулювання економіки, сукупність правових, організаційних, фінансово-економічних заходів, які здійснюються державою з метою забезпечення сталого функціонування підприємницьких структур, що в остаточному сприятиме розвитку підприємництва у державі [4, с. 11].

Державна підтримка економіки (як певної системи) передбачає надання підтримки окремим галузям економіки, однією з яких є металургійна галузь.

На сьогоднішній день проблема державної підтримки металургійної галузі стоїть дуже гостро. Вбачається, що до основних проблем металургійної галузі можна віднести: 1) зношеність основних фондів підприємств (до 70-80 %), а отже збільшення собівартості продукції; 2) використання застарілих технологічних механізмів, що призводить до неможливості покращення кількісних та якісних показників; 3) висока енергоємність виробництва (приблизно на 30 % вище, ніж на провідних підприємствах світу); 4) використання дорогої та неефективної сировини – коксового вугілля, коксу, природного газу.

Саме це призводить до неможливості конкурсування національної металургійної продукції з її іноземними аналогами, орієнтування на виробництво та реалізацію напівфабрикатів і прокату з низькою додатковою вартістю, а в результаті до збільшення розриву між об'ємами експортних поставок та внутрішнім споживанням, а отже наявність великої залежності від зовнішніх ризиків. Вбачається, що саме державне регулювання повинно допомогти нашим металургам вийти з затяжної кризи галузі у цілому.

До найбільш актуальних заходів державної підтримки підприємств металургійної галузі можна віднести:

1. Субсидування металургійної галузі.

Металургійна промисловість завжди користувалася фінансовою підтримкою з боку держави. В основному, вона здійснювалась шляхом надання індивідуальних податкових пільг, гарантій, субсидій на продукцію державних монополій.

Але зі вступом України до СОТ у 2008 році, ситуація кардинальним чином змінилася, оскільки однією з умов вступу до цієї організації було ратифікування Угоди про субсидії і компенсаційні заходи (далі – угода СКЗ), яка була прийнята у результаті Уругвайського раунду переговорів у 1994 р.

Термін «субсидія» вживається в Угоді СКЗ у широкому розумінні та включає, по суті, будь-яку державну підтримку у вигляді фінансових засобів, товарів та послуг, що надаються державою на пільгових умовах, а також будь-яку підтримку доходу чи ціни, яка прямо чи опосередковано призводить до зростання експорту будь-якого товару з території країни, яка субсидує, або до зменшення імпорту товару на її територію.

Угода виділяє існування наступних видів субсидій:

1) заборонені – вони є адресними (специфічними), тобто їх надання обмежується колом певних підприємств або певним підприємством, галуззю або групою галузей промисловості;

2) дозволені, але які можуть дати підстави для вжиття компенсаційних заходів: завдання шкоди галузі вітчизняного виробництва іншого члена СОТ, а також загроза її завдання [5].

Встановлення субсидій для підприємств металургійної галузі України, (які є забороненими, оскільки вважаються адресними), може виступити у якості підстави для винесення проти України санкцій міжнародного характеру та введення антидемпінгових заходів проти національної металургійної продукції.

Доцільніше було б використати механізми СОТ для захисту інтересів національних виробників: від залучення України до міжнародних перемовин з країнами-членами СОТ з метою більш тісного співробітництва, до використання процедури врегулювання спорів, передбаченою Домовленістю про правила та процедури врегулювання суперечок.

2. Державне регулювання відносин з природними монополіями.

Для виробництва металургійної продукції необхідним є використання природного газу та електроенергії. Значна частка перепадає саме на природний газ, якого використовується приблизно 3,0 млрд. м³ щорічно, тоді як у розвинутих країнах він майже не використовується.

Згідно ст. 5 Закону України «Про природні монополії» діяльність щодо транспортування природного газу та передачі/розподілу електричної енергії здійснюється природними монополіями. А ст. 4 цього ж Закону передбачає, що державне регулювання діяльності таких монополій здійснюється національними комісіями, у даному випадку – Національною Комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики (далі – НКРЕ).

Вбачається, що на сьогоднішній день необхідно впроваджувати пільгові умови на енергоносії, оскільки подальше збільшення цін зменшує рентабельність національних металургійних підприємств. Це можливо здійснити шляхом прийняття Державної програми розвитку металургійної галузі України

на період 2013-2015 рр., та окремих постанов НКРЕ про встановлення пільгових цін на енергоносії для підприємств металургійної галузі.

Для підприємств металургійного комплексу велике значення мають розвиток суміжних сфер, а саме організації перевезень. Найбільш популярними видами транспорту, якими здійснюється вантажні перевезення на території України є залізничний (404,6 млн. т) та автомобільний (166,6 млн. т) [6]. Але зважаючи на специфіку металургійної галузі, цілком логічним є те, що основними споживачами послуг залізничного транспорту є металургійні підприємства.

Згідно положень Закону України «Про природні монополії» до природних монополістів відноситься підприємства, що здійснюють діяльність з забезпечення руху залізничного транспорту загального користування (Укрзалізниця). Свої проблеми Укрзалізниця намагається вирішувати шляхом підвищення вартості тарифів та послуг, що негативно впливає на собівартість готової металургійної продукції.

Тому цілком зрозуміло, що одним з основних вимог металургів є зменшення тарифів на послуги Укрзалізниці. Саме у Меморандумі про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України та підприємствами ГМК на 2013-2014 рр. одним з пунктів є обіцянка уряду не допустити збільшення тарифів на перевезення вантажів більше, ніж на 5% [7].

Вважаємо, що більш доцільним є вирішення проблем монополіста шляхом дотацій з держбюджету, а не за допомогою споживачів її послуг. В подальшому необхідно впровадити прозорий механізм встановлення тарифів на послуги Укрзалізниці.

3. Відшкодування ПДВ

Так, як згадувалося вище, однією з особливостей металургійної промисловості України є її експортна орієнтація. Як влучно вказують більшість українських експортерів «краща державна підтримка експорту – це своєчасне повернення ПДВ експортерам і збільшення терміну повернення валютного виторгу» [8, с. 95].

Вже другий рік поспіль на території України впроваджується принцип автоматичного відшкодування ПДВ. Станом на 2013 р. було здійснено відшкодування на суму 45,6 млрд. грн. (на 15% вище, ніж у 2012 р.), з яких приблизно 40% отримали підприємства гірничо-металургійної галузі [9]. Загальна сума заборгованості залишається високою: на листопад 2013 р. було заявлено 5,1 млрд. грн. (6,1 млрд. грн. на 1 січня 2013 р.) [10].

Хоча темпи відшкодування лише набирають обертів, у цьому механізмі можна виділити наступні проблеми: 1) зобов'язання авансової виплати ПДВ; 2) велика складність отримання відшкодування ПДВ (по даним прес-служби Міндоходів в Одеській області, 9 із 10 судових справ з платниками податків, виграються самим міністерством [11]).

Видається, що найбільш прийнятним способом вирішення даних проблем стане внесення змін до Податкового кодексу про скасування механізму авансової виплати ПДВ, забезпечення прозорості проце-

дури відшкодування ПДВ, встановлення альтернативних форм відшкодування заборгованості перед металургійними підприємствами. Також, для підтримки металургійної галузі необхідним є введення пільги на ставки екологічного податку.

4. Забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності

Вбачається, що одним із найбільш перспективних методів державної підтримки є активізація інвестиційної діяльності будь-якої галузі економіки, оскільки вона забезпечує розширення або модернізацію основних та обігових засобів матеріального виробництва, інноваційну діяльність.

Важливим поштовхом для покращення інвестиційного клімату став вступ України до СОТ. Найбільш перспективною можливістю, яка відкрилася перед національним виробником, є можливість пошуку інвесторів та впровадження інноваційних технологій на своїх підприємствах.

Але, на жаль, станом на 2011 р. капітальні інвестиції до переробної промисловості (куди відноситься і металургійна) склали лише 17,3% від загальної кількості [12].

Серед основних проблем інвестиційної діяльності металургійного підприємства можна виділити: 1) основні інвестиції направляються на потреби капітального ремонту і підтримки виробничого обладнання в робочому стані; 2) державні інвестиції і цілеспрямована підтримка інвестицій на цілі реконструкції і модернізації виробництва підприємств галузі практично відсутні.

Тому вважаємо, що для покращення інвестиційної ситуації необхідно передбачити реалізацію таких правових механізмів: 1) удосконалення державного замовлення впровадження інноваційних механізмів у виробництво; 2) впровадження інноваційних структур (технополіси, технопарки та ін.); 3) створення умов для розвитку процесів розповсюдження технологій з метою технологічного переоснащення виробництва; 4) видача державних гарантій під інноваційні проекти.

Для покращення інвестиційної привабливості українських підприємств, у тому числі і металургійної галузі, був прийнятий Закон України від 06.09.2012 р. «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення робочих місць». З тексту закону вбачається, що державна підтримка буде здійснюватися шляхом встановлення особливого оподаткування, у тому числі і ввізним митом, а також встановленням дотацій з державного і місцевих бюджетів.

Думається, що державні заходи, встановлені цим Законом, позитивно вплинуть на оновлення та модернізацію виробничих потужностей.

Висновки. За прогнозами експертів 2014 рік повинен стати черговою «перевіркою на міцність» національних металургів. Подальший розвиток національної металургійної промисловості буде здійснюватися під впливом таких світових чинників: 1) загальне уповільнення зростання світової економіки; 2) введення за кордоном нових виробничих потужностей виплавки сталі. Основні країни – покупці металу – починають створювати власні виробництва, знижуючи закупівлі металу за кордоном; 3) зростання конкуренції серед виробників залізорудної сировини [13, с. 122].

Тому на даний час важливим є саме налагодження державної підтримки національних металургійних підприємств. Вбачається, що пріоритетними напрямками у цій діяльності є впровадження інвестиційно-інноваційної політики, удосконалення механізму відшкодування ПДВ, встановлення пільг для продукції природних монополій, забезпечення стабільності сировинної бази.

Загалом, комплексного правового регулювання даних відносин не проводилося. Концептуальні напрямки взаємодії держави та підприємств металургійної галузі України були покладені у Меморандумі про взаєморозуміння між КМУ та підприємствами ГМК на 2013-2014 рр.

Вбачається, що доцільним буде встановити основні засади державної підтримки у Державній програмі програми розвитку металургійної галузі України на 2013-2015 рр.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Щодо напрямів реформування металургійної галузі України. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України // Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/435>
2. World Steel in Figures 2013 : (каталог) [Електронний доступ] / Офіційний сайт некомерційної організації «World Steel Association» // Режим доступу : <http://www.worldsteel.org/dms/internetDocumentList/bookshop/Word-Steel-in-Figures-2013/document/World%20Steel%20in%20Figures%202013.pdf>
3. Предпринимательское (хозяйственное) право : учебник / [Н. Н. Вознесенская, С. С. Занковский, М. И. Клеандров и др.]; под ред. В. В. Лаптева, С. С. Занковского. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – 560 с.
4. Федосєнко І. Г. Теоретичні узагальнення щодо сутності державної підтримки розвитку підприємництва / І. Г. Федосєнко // Механізм регулювання економіки. – 2012. – № 3. – С. 9–13.
5. Угода про субсидії та компенсаційні заходи: міжнародна угода / Офіційний вісник України. – 2010. – № 84. – ст. 446.
6. Вантажні перевезення за січень-листопад 2013 р. [Електронний доступ] / Офіційний сайт державної служби статистики // Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/tz/vp/vp_u/vp1113_u.htm
7. Самофалов А. Кабмін не уступил металургам [Електронний ресурс] / Сайт издания Forbes Украина // Режим доступу: <http://forbes.ua/business/1353994-kabmin-ne-ustupil-metallurgam>
8. Розвиток сектора чорної металургії в Україні/ В надзаг.: Світовий банк. – К.: «Міленіум», 2004. – 110 с.
9. Эксклюзивное интервью Министра доходов и сборов Украины А. Курченко [Електронний доступ] / Сайт інформаційного агентства Інтерфакс–Україна // Режим доступу : <http://interfax.com.ua/news/interview/175657.html>
10. Украинская металлургия этот год работала по принципу: что ни месяц, то миллиард гривен убытка [Електронний доступ] / Официальный сайт інформаційно-аналитического портала «УкрРудПром» // Режим доступу : http://www.ukrudprom.ua/news/Ukrainskaya_metallurgiya_etot_god_rabotala_po_printsipu_chno_ni_.html

11. Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності за 2011 рік [Електроний доступ] / Офіційний сайт державної служби статистики // Режим доступу : http://www.ukrrudprom.ua/news/Ukrainskaya_metallurgiya_etot_god_rabotala_po_printsipu_chno_ni_.html

12. Одеське міське управління юстиції відзначило професійність юридичного відділу Суворовської ДПІ [Електроний доступ] / Офіційний сайт Міністерства доходів і зборів в Одеській області // Режим доступу: <http://od.minrd.gov.ua/media-ark/local-news/115807.html>

13. Воробйов С.Л. Пріоритети та інструменти модернізації металургійної галузі України / Воробйов С.Л., Собкевич О.В. // Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник Національного інституту стратегічних досліджень. – К., 2012. – № 4(25) С. 118-124.